

ROLUL STATELOR MICI ȘI MIJLOCI ÎN VIAȚA POLITICĂ INTERNAȚIONALĂ

GH. N. CĂZAN

Prăbușirea sistemului colonial al imperialismului după cel de-al doilea război mondial a dus la apariția a zeci de noi state independente, în majoritate state mici și mijlocii care s-au afirmat puternic în viața politică internațională, contribuind ca și O.N.U. să devină cu adevărat o organizație mondială.

Noțiunea de „state mici și mijlocii” nu trebuie confundată cu cea de „țări în curs de dezvoltare” sau „nealiniat”. Conceptul este mai larg, el include atât țări dezvoltate, în curs de dezvoltare sau țări subdezvoltate, criteriul relativ de apreciere fiind mărimea teritoriului și numărul populației. Țările mici și mijlocii sînt membre egale în drepturi ale comunității mondiale, ele au dreptul și obligația de a contribui la soluționarea marilor probleme care preocupă omenirea. „Avînd în vedere complexitatea și gravitatea problemelor care confruntă epoca noastră — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — România consideră că este necesar ca la soluționarea acestora să participe activ, în condiții de deplină egalitate, toate statele și popoarele lumii, fără deosebire de orînduire socială sau de mărime. Un rol deosebit revine în această privință țărilor mici și mijlocii, țărilor în curs de dezvoltare, statelor nealiniat, care constituie majoritatea țărilor lumii și sînt nemijlocit interesate într-o politică de egalitate, de respect al independenței naționale, de colaborare și pace”¹.

Caracteristica dreptului internațional contemporan o constituie procesul de democratizare a vieții internaționale, de instaurare a egalității în drepturi între toate statele, între toate popoarele². Participarea tuturor statelor la viața internațională constituie o *instituție nouă*³, dar situația din trecut a fost fundamental deosebită. Nu putea fi vorba de așa ceva într-o lume dominată de mari puteri care își disputau globul terestru, care practicau exclusivismul rasial, politica de forță, considerau țările mai mici ca obiect de tirgială. Se poate apela la istorie care oferă zeci și sute de exemple ale politicii de forță și dictat, de supunere a altor popoare. Prin tratatul de la Tordesilas din iunie 1494, „Lumea nouă” se împărțea între Spania și Portugalia, iar în secolele XVIII—XIX au fost colonizate în cea mai mare parte Asia și Africa. Au fost desființate și ciopîrțite state. Problemele europene și mondiale se hotărau într-un cerc îngust de puteri. Principiile care s-au pus la temelie păcii izvorau din forță și făceau apel la ea

¹ Nicolae Ceaușescu, *Toast în cinstea președintelui Pakistanului Zia-ul Haq*, „Scînteia”, 8 mai 1984, p. 2.

² Edwin Glaser, *Statele mici și mijlocii în relațiile internaționale*. Editura politică, București, 1971, p. 68.

³ *Idem*, *Participarea la viața internațională — un drept și o obligație a fiecărui stat*, în volumul, *Către o nouă ordine internațională*. Editura politică, București, 1976, p. 430.

ca o garanție a păcii. Ordinea politică internațională a fost dominată pe rînd de principiile „legitimismului” afirmate în timpul Congresului de la Viena și apărute cu sabia de Sfînta Alianță, pe doctrina „echilibrului european” și a „concertului european”, pe care o lungă perioadă a încercat să-l dirijeze de unul singur Bismarck. Un mănunchi de mari puteri și-au împărțit lumea, altele au pornit lupta pentru reîmpărțirea ei. „Ordinea politică” s-a bazat la începutul secolului XX pe sistemul alianțelor politico-militare care au dus la primul război mondial. Relațiile internaționale au urmat cursul știut între cele două războaie mondiale, pacea a fost puternic tulburată de Germania nazistă și aliații ei, iar contradicțiile imperialiste, cît și politica de cedări continue în fața agresorilor de către puterile occidentale au dus la Marea conflagrație din anii 1939—1945. Totuși în perioada interbelică statele mici și mijlocii s-au afirmat mai viguros în viața politică internațională decît înaintea primului război mondial. Pe atunci majoritatea statelor mici și mijlocii erau așezate în Europa și America Latină. În Europa, ca rezultat al luptei popoarelor pentru eliberare socială și națională au apărut noi state, în totalitate mici și mijlocii. Popoarele Rusiei Sovietice au ieșit învingătoare în apriga înclăștare cu contrarevoluția internă și intervenția străină, și-au unit eforturile pentru învingerea înapoierii. U.R.S.S. devenea o mare putere socialistă de care țările capitaliste au trebuit să țină seama atît în privința relațiilor economice cît și în încercările de salvagardare a securității europene. Țările mici și mijlocii din centrul și sud-estul Europei — Cehoslovacia, România, Iugoslavia, Grecia, Turcia — au militat cu curaj în cadrul alianțelor încheiate (Mica Înțelegere, Înțelegerea Balcanică) pentru apărarea păcii în zonă, împotriva pericolului revizionist, a expansiunii Germaniei hitleriste și Italiei fasciste. Statele Micii Înțelegeri, din inițiativa marelui om politic, care a fost Nicolae Titulescu, s-au împotrivit proiectelor unui „directorat” al marilor puteri, care să „rezolve” în interesul lor problemele europene și extraeuropene. Statele mici și mijlocii au avut posibilitatea să se manifeste la Societatea Națiunilor și să fie și auzite, nu numai ascultate, mai ales în problemele păcii. „Dacă țările nu sînt egale în putere și în experiență — spunea Nicolae Titulescu — oamenii politici pot fi egali în dragostea și grija lor față de pace. Și poate țările, așa-zise mai mici, cunosc mai bine exigențele păcii ca țările mari, pentru că ele se tem mai mult de război și sînt mai expuse”⁴. Titulescu a demonstrat în repetate rînduri că România dorește relații bune cu toți vecinii și reglementarea tuturor diferendelor pe cale pașnică. Ideea de bază a concepției lui Titulescu asupra relațiilor internaționale era că acestea trebuie să fie dirijate de forța dreptului și nu de dreptul forței⁵.

Jaloarele organizării internaționale postbelice au fost trasate mai ales în cursul întîlnirilor dintre conducătorii celor trei mari puteri din coaliția antibitleristă, U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie în perioada de sfîrșit a celui de al doilea război mondial, în alte conferințe ale aceluiași puteri și în cadrul unor conferințe internaționale ținute imediat după război. Datorită rolului pe care l-au jucat cele trei mari puteri : U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie în înfrîngerea sta-

⁴ Nicolae Titulescu, *Documentele diplomatice*, Editura politică, București, 1967, p. 342.

⁵ Edwin Glaser, *Țările mici și mijlocii în viziunea lui Titulescu*, în „Revista română de studii internaționale”, nr. 4—5, 1982, p. 207.

telor fasciste și în primul rînd a Germaniei, s-a dezvoltat teoria și apoi s-a în-cetățenit practica rezolvării marilor probleme ale epocii postbelice cu participa-rea hotărîtoare a marilor puteri, în rîndul cărora au mai fost recunoscute Franța și China. În S.U.A. s-a dezvoltat în numeroase luări de poziții publice a președinților : F.D. Roosevelt, H. Truman, D. Eisenhower etc., în lucrări și articole doctrina „responsabilității esențiale” a acestei țări în politica și economia mon-dială⁶. Autorii americani afirmă că locul ocupat de Anglia și Franța la O.N.U. a fost, este și va fi disproporționat față de puterea reală a acestor țări și sus-țin ideea „polarizării” statelor în jurul a două „super-puteri” : U.R.S.S. și S.U.A. Această teză își găsește reflectarea și în alte lucrări în care se trag concluzii asupra evoluției relațiilor internaționale în perioada 1945—1970⁷ și se neagă de fapt marile prefaceri survenite în acest domeniu, și se șterge cu buretele contribuția țărilor mici și mijlocii la lupta pentru instituirea unei noi ordini eco-nomice și politice internaționale. Această viziune pesimistă și fatalistă în dome-niul evoluției relațiilor internaționale nu este împărtășită de majoritatea statelor globului pămîntesc, nici de conducătorii țării în care a apărut lucrarea citată. Pentru că situația din 1970, 1975 sau 1985 nu mai poate fi confundată cu cea existentă în 1945.

După cum se știe, după cel de-al doilea război mondial nu s-a încheiat un tratat de pace cu Germania, însă principalele chestiuni ale viitorului acestei țări și alte probleme ale lumii postbelice, datorită unei situații de fapt, au fost puse și s-a încercat a fi rezolvate într-un cadru restrîns la Teheran, Ialta și Postdam și alte conferințe cu participarea marilor puteri ale coaliției antihitle-riste, Conferința de la Postdam a instituit Consiliul Miniștrilor Afacerilor Ex-terne și procedura elaborării tratatelor de pace cu foștii aliați ai Germaniei — Bulgaria, Finlanda, Italia, România, Ungaria — în cadrul acestui nou organism politic internațional la care participau în exclusivitate marile puteri, în reali-tate trei dintre ele. La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial a fost însă con-vocată și prima mare întrunire internațională, cu participarea a 50 de state, con-ferința de la San Francisco, în zilele de 25 aprilie — 26 iunie 1945, pentru consti-tuirea Organizației Națiunilor Unite⁸. La această conferință au fost invitate de către guvernele S.U.A., U.R.S.S., Marii Britanii și Chinei, țările semnatare ale De-clarăției Națiunilor Unite de la 1 ianuarie 1942 și toate statele care au declarat război țărilor Axei înainte de 1 martie 1945. Carta O.N.U. arăta că principalele scopuri ale Organizației sînt menținerea păcii și securității internaționale, dezvoltarea de relații prietenești între națiuni, bazate pe respectarea principiului ega-lității în drepturi și al autodeterminării popoarelor, realizarea colaborării inter-

⁶ J. B. Duroselle, *Histoire diplomatique de 1919 à nos jours. Cinquième edi-tion*, Paris, 1971, p. 404.

⁷ „Astfel, în 1970, lumea rămîne dominată de Cei Doi Mari. În pătrarul de veac care s-a scurs după al doilea război mondial, datorită puterii lor econo-mice și militare, ei au impus și consolidat un sistem bipolar. Zvîrcolirile vasalilor, reacțiile timide ale statelor nealiniate, ridicarea Chinei nu dau loc la nici o iluzie; evoluția principalelor probleme internaționale depinde încă și înainte de toate de super-Marii”. *Peuples et civilisation. Le monde depuis 1945 sous le direc-tion de Maurice Cruzet. Tome II. Les pays pauvres et la naissance des nouveaux mondes*, Paris, 1973, p. 1130.

⁸ *Marea conflagrație a secolului XX*. Ediția II revăzută și adăugită. Editura politică, București, 1974, p. 507—512.

naționale pentru rezolvarea marilor probleme politice, economice, sociale, culturale, umanitare cu care era confruntată omenirea, dezvoltând și încurajând respectarea drepturilor omului și liberăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie. În Carta O.N.U. sînt înscrise, deci, principiile egalității oamenilor și a națiunilor, principii impuse de victoria popoarelor în lupta împotriva sălbăciei naziste, și politicii de dominație mondială. Garanția menținerii ordinii politice internaționale, instituite după război, rezida, conform Cartei O.N.U., în colaborarea tuturor națiunilor și statelor, dar și în aplicarea forței internaționale, printr-un sistem de sancțiuni graduate, prevăzute în cap. VII al documentului mai sus citat. Cooperarea marilor puteri a fost considerată decisivă pentru preîntîmpinarea și stingerea focarelor de tulburare a păcii, dovadă locul hotărîtor ce le-a fost recunoscut în Consiliul de Securitate. Statele mici și mijlocii au prezentat marilor puteri încă la Conferința de la San Francisco un chestionar cu privire la precizarea noțiunilor de „chestiuni de procedură” pentru care se cere majoritatea voturilor membrilor Consiliului de Securitate pentru a fi adoptate și „chestiuni de fond” pentru care se cerea unanimitatea marilor puteri din Consiliu, însă răspunsul la aceste chestiuni nu a fost exhaustiv și a permis S.U.A. și altor membri ai Consiliului de securitate să manevreze pentru a lărgi sfera „problemelor de procedură” spre a ocoli opoziția U.R.S.S.⁹

După apariția a zeci de noi state și situația la O.N.U. s-a schimbat. Organizația, dominată multă vreme de S.U.A. prin „mașina de vot”, și-a găsit vocația de universalitate. În O.N.U. sînt admise, de regulă, toate statele care solicită acest lucru¹⁰, numărul membrilor fiind în prezent de peste 160. Natura problemelor care se dezbat la O.N.U. ține în mare măsură de interesele tuturor statelor fie mari, mici sau mijlocii. O.N.U. a oferit statelor mici și mijlocii, în curs de dezvoltare, care pînă nu de mult au fost obiect de dispută și dominație, o tribună politică pentru a-și face auzit glasul, a participa la soluționarea problemelor care le interesează, a-și exprima revendicările celor ce odinioară i-au exploatat și oprimat¹¹.

„România, arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, se pronunță cu hotărîre pentru creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite și al altor organisme internaționale în soluționarea democratică, pe baza dreptului internațional, a tuturor problemelor mondiale, cu participarea tuturor statelor lumii și, îndeosebi, a ță-

⁹ A. Bolintineanu, M. Malița, *Carta O.N.U. Document al erei noastre*. Editura politică, București, 1970, p. 136.

¹⁰ Cererea de admitere a unui stat trebuie aprobată de toți membrii permanenți ai Consiliului de Securitate și apoi supusă spre dezbateri Adunării Generale. S.U.A. s-au opus în perioada 1949—1971 admiterii delegației R.P. Chineze la O.N.U. pentru a-și ocupa locul legitim, deținut în mod ilegal de delegația Taiwanului. De asemenea, datorită vetoului opus de puterile occidentale, membrii permanenți ai Consiliului de Securitate, statele foste aliante ale Germaniei nu au fost admise în O.N.U. pînă în decembrie 1955, deși fuseseră semnate tratatele de pace din februarie 1947.

¹¹ Traian Chebeleu, dr. N. Ștefan, *Organizația Națiunilor Unite în fața exigențelor democratizării vieții internaționale. Contribuții ale României la creșterea rolului O.N.U., în Aspecte ale democratizării relațiilor internaționale*, Editura politică, București 1979, p. 55.

rilor mici și mijlocii, a statelor nealiniat și a celor în curs de dezvoltare, care sînt vital interesate în politica de independență, libertate și pace¹².

Statele mici și mijlocii, majoritatea în curs de dezvoltare se manifestă activ și în cadrul altor organisme internaționale, zonale, regionale. Statele mici și mijlocii militează pentru democratizarea relațiilor internaționale, respectarea principiilor fundamentale ale dreptului internațional, înlăturarea subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice internaționale, împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, împotriva politicii de forță și amenințare cu forță, pentru dezarmare și pace ș.a.

Viața demonstrează că în etapa actuală marile probleme ale relațiilor internaționale nu pot fi soluționate de un grup de state, găsirea unor soluții viabile și trainice impune participarea tuturor statelor interesate, a tuturor popoarelor la lupta pentru colaborare și pace și în consecință a crescut și va crește rolul țărilor mici și mijlocii în soluționarea tuturor problemelor internaționale. Nu se poate concepe în nici un caz o ordine politică bazată pe „bipolarism”, „tripolarism”, „pentapolarism” sau alte „polarisme”, ci pe participarea egală a tuturor statelor, într-o lume în care există peste 160 de state. Fără democratizarea relațiilor internaționale și recunoașterea dreptului fiecărui stat de a-și spune cuvîntul și de a fi ascultat în toate problemele care confruntă astăzi omenirea nu poate exista o pace trainică.

Epoca noastră și viitoare este o epocă a înfloririi fără precedent a națiunilor, a afirmării statelor independente, care există în mod obiectiv și vor exista ca atare o lungă perioadă istorică¹³. În același timp în vremea noastră se intensifică puternic interdependența dintre state, se extinde și se diversifică colaborarea și cooperarea între toate statele și popoarele lumii. „Considerăm că epoca noastră a lichidării colonialismului, a eliberării a zeci și zeci de popoare — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — este epoca întăririi puternice a independenței naționale, a formării de noi state naționale și națiuni. Respectarea independenței constituie un factor hotărîtor pentru o politică de pace și colaborare, pentru dezvoltarea economică-socială a omenirii”. În concepția președintelui României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ideile de independență, egalitate, colaborare, echitate implică nu numai democratizarea crescîndă a relațiilor internaționale, ci și urmarea logică a acestora: creșterea rolului politic al țărilor mici și mijlocii, nealiniat sau neutre, în curs de dezvoltare. Aceasta presupune și necesitatea așezării pe baze noi a raporturilor dintre state, respectarea principiilor fundamentale ale dreptului internațional, a cadrului juridic existent la nivel mondial și regional. Dreptul la libertate, la egalitate a tuturor țărilor și popoarelor mari și mici, este consfințit în documente fundamentale ale epocii contemporane cum sînt Carta O.N.U., Declarația privind acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale, Carta drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor, Actul final de la Helsinki, declarațiile conferințelor țărilor nealiniat ș.a. Un alt deziderat al democratizării îl constituie abolirea politicii de dominație, subordonare și dependență, a politicii colonialiste și neocolonialiste, renunțarea la forță și la ame-

¹² Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român, 19 noiembrie 1984*, Editura politică, București, 1984, p. 86.

¹³ Gh. Dolgu, *Concepția președintelui Nicolae Ceaușescu privind rolul țărilor mici și mijlocii, țărilor în curs de dezvoltare, neutre și nealiniat în viața internațională*, în „Revista română de studii internaționale”, nr. 1/1983, p. 39.

nințarea cu forța, respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe destinele sale¹⁴. După cum se știe, Adunarea Generală a O.N.U., prin Rezoluția 1514 (XV) din 14 decembrie 1960, a condamnat colonialismul și menținerea sub dominație străină a unor popoare din Asia, Africa și America Latină. În *Declarația cu privire la acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale* care constituie și Rezoluția mai sus amintită se arată că „... 1. Supunerea unor popoare la subjugare, dominarea și exploatarea străină constituie o negare a drepturilor fundamentale ale omului, este potrivnică Cartei Națiunilor Unite și constituie un obstacol în calea promovării și cooperării universale. 2. Toate popoarele au dreptul să-și hotărască singure soarta; în temeiul acestui drept, ele determină în mod liber statutul lor politic și urmăresc în mod liber dezvoltarea lor economică, socială și culturală... 5. Se vor lua măsuri imediate, în teritoriile sub mandat, tutelă sau care nu se guvernează singure sau în orice alte teritorii care încă nu au ajuns la independență, pentru a se transmite puterile popoarelor acestor teritorii, fără nici o condiție sau rezervă, în conformitate cu voința și dorința lor exprimată în mod liber, fără nici o deosebire cu privire la rasă, credință sau culoare, spre a le pune în măsură de a se bucura de independență și libertate completă”¹⁵. Această Declarație a putut fi adoptată la sfîrșitul „Anului Africii”, cînd 17 foste colonii britanice, franceze, belgiene, în majoritate state mici și mijlocii (cu excepția Nigeriei, singurul stat mare din Africa — 80 670 000 locuitori 923 769 km² în 1980), și-au dobîndit independența și au devenit membre ale Națiunilor Unite. De atunci numărul tinerelor state la O.N.U. a fost în continuă creștere, iar acestea au fost în totalitate state mici sau mijlocii. Adoptarea Declarației a fost posibilă, într-un context internațional fundamental schimbat față de situația de după primul război mondial, cu concursul statelor socialiste și altor țări din Europa, a țărilor eliberate în perioada 1945—1960, a țărilor latino-americane împotriva tendințelor unor puteri coloniale de a-și perpetua dominația asupra altor popoare. Marea Britanie a continuat războiul colonial în Kenya pînă în 1962, iar Portugalia, care este o țară mică, n-a acordat independența Angolei și Mozambicului decît în 1975, după răsturnarea regimului fascist. Prăbușirea sistemului colonial a adîncit criza generală a capitalismului, a contribuit la întărirea procesului revoluționar mondial. În 1919, marile puteri imperialiste nu numai că și-au menținut stăpînirea asupra mai vechilor imperii, dar și-au adăugat, sub formă de mandat, și teritoriile arabe ale Imperiului otoman, fostele posesiuni germane. Articolul 22 al Pactului Societății Națiunilor consacră ocuparea în fapt de către Anglia și Franța a unor teritorii cu tradiții milenare de autoguvernare cum au fost țările din Orientul Mijlociu sub motivul că „sînt locuite de popoare care încă nu sînt capabile să se conducă ele însele în condițiile deosebit de grele ale lumii moderne”¹⁶. Dobîndirea independenței naționale de către statele din Asia și din Africa n-a însemnat însă rezolvarea „de la sine” a gravelor probleme cu care au fost și sînt confruntate aceste state. Istoria ultimului sfert de veac atestă

¹⁴ Aurel Zamfirescu, *Democratizarea vieții internaționale — căi și mijloace de realizare*, Lumea, nr. 42/1983, p. 4.

¹⁵ Edwin Glaser, *Statele mici și mijlocii în relațiile internaționale*, Editura politică, București, 1971, p. 78.

¹⁶ Gh. N. Căzan, *Problemele Orientului Apropiat de la războiul mondial la conferința de pace de la Lusanne (1914—1923)*, în *Relații internaționale în perioada interbelică*, Editura politică, București, 1980, p. 35.

că decalajele între țările bogate și sărace (între Nord și Sud) s-au adîncit, iar subdezvoltarea s-a perpetuat. „Una din problemele stringente ale lumii, care trebuie să-și găsească o soluție corespunzătoare — se arată în Programul partidului nostru — este lichidarea subdezvoltării. Partidul Comunist Român consideră că starea de subdezvoltare a unor state este rezultatul nemijlocit al politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste de dominație, și asuprire a popoarelor, de jefuire a bogățiilor lor naționale, consecința relațiilor economice inechitabile. Lichidarea decalajelor existente impune o politică nouă în relațiile internaționale”¹⁷. Într-adevăr, fără relații economice echitabile, fără o nouă ordine economică internațională nu poate fi rezolvată în mod practic problema democratizării relațiilor internaționale. Relațiile economice echitabile trebuie să reprezinte structura relațiilor politice între state independente, egale în drepturi. Sînt greu de închipuit relații de „egalitate” între o mare putere sau chiar și o țară mică dezvoltată și o țară săracă care trebuie să plătească un procent cîmătăresc, 20% la împrumuturile acordate, sau să exporte cantități mereu sporite de materii prime și produse agricole pentru achiziționarea de produse industriale și mijloace de producție, din ce în ce mai sofisticate.

Țările în curs de dezvoltare au depus eforturi uriașe pentru crearea noilor structuri economice. În țări ca India, Birmania, Indonezia, țările Orientului Mijlociu și Apropiat, în Africa tropicală au fost construite mari combine metalurgice, uzine constructoare de mașini, uzine chimice, ale industriei ușoare ș.a. S-au depus mari eforturi pentru construirea unor sisteme energetice și hidroenergetice, pentru dezvoltarea agriculturii, transporturilor și telecomunicațiilor. În țară, cît și în străinătate au fost pregătite zeci de mii de cadre, iar în această privință țările socialiste au avut și au o contribuție esențială. Partidul nostru consideră, însă, că statele dezvoltate au făcut totuși prea puțin pentru ajutorarea țărilor rămase în urmă, pe care le-au exploatat decenii și chiar secole de-a rîndul. Nu poate fi considerat ajutor atunci cînd se investesc fonduri pentru dezvoltarea unilaterală a unei țări africane producătoare de materii prime, nici creditele acordate la dobînda pieții, nici angajarea în țările capitaliste dezvoltate, a unor oameni de știință, ingineri, tehnicieni, medici, profesori din țările afro-asiatice, ademeniți cu salarii mari și „modul de viață” occidental. Ce cîștigă Gabonul sau Volta Superioară dacă medicii africani umblă prin „bidonvillele” Franței în loc să tîmăduiască bolnavii din țările lor? La fel de puțin profită Ghana dacă tehnicienii săi lucrează în Marea Britanie. După 1974, cînd lumea capitalistă a intrat în criză, ajutoarele acordate țărilor în curs de dezvoltare au fost practic suspendate.

În prezent țările în curs de dezvoltare produc 16% din venitul nou creat, dar populația lor cuprinde 72% din totalul lumii nesocialiste¹⁸. În 1979 venitul național mediu pe locuitor al țărilor capitaliste dezvoltate era de 13,4 ori mai mare decît al țărilor în curs de dezvoltare, iar dacă situația se menține astfel și nu va interveni o modificare substanțială a raportului economic dintre Nord și Sud,

¹⁷ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 179.

¹⁸ Dr. N. S. Stănescu, *Democratizarea relațiilor economice dintre state — componentă a unei noi ordini internaționale*, în *Aspecte ale democratizării relațiilor internaționale*, Editura politică, București, 1979, p. 151.

În 1990 venitul național pe locuitor va continua să fie în țările dezvoltate de 13 ori mai mare decât în țările în curs de dezvoltare. Decalajele absolute (diferența dintre nivelul venitului mediu pe cap de locuitor) vor crește în 1990 până la 5472 dolari¹⁹ iar tendințele de adîncire a decalajelor nu se vor schimba pînă în anul 2000. Datoriile țărilor în curs de dezvoltare au crescut de la 540 miliarde dolari în 1981, la peste 700 miliarde dolari în 1984, aceasta în primul rînd din cauza dobînzilor excesiv de ridicate pe care le practică marile bănci: de la 5% în 1977, la 20% în 1980, 18% în 1981, fără să scadă simțitor în ultimii ani. Adîncirea decalajelor, perpetuarea subdezvoltării și a sărăciei sînt o sursă de permanentă încordare, de ascuțire a contradicțiilor lumii contemporane. Partidul nostru apreciază: „Faptul că toate încercările de pînă acum de a se ajunge la anumite înțelegeri cu privire la lichidarea subdezvoltării și realizarea noii ordini economice internaționale nu au dus la rezultatele așteptate — dimpotrivă, în această perioadă s-au adîncit decalajele între bogați și săraci — face ca această contradicție să capete o formă tot mai puternică; se poate spune că ea devine una din contradicțiile fundamentale ale epocii noastre”²⁰. Subdezvoltarea trebuie să fie depășită, lichidarea ei este o necesitate obiectivă, a progresului general, inclusiv al țărilor avansate, un imperativ pentru crearea unui climat de pace și securitate, pentru înlăturarea fricțiunilor dintre state. Numai în acest cadru vor putea fi depășite fenomenele de criză care persistă de un deceniu. În deceniile următoare se va accentua interdependența economică dintre state, va crește diviziunea internațională a muncii, va crește rolul științei în promovarea progresului tehnic. Dar aceste fenomene nu trebuie să ducă la permanentizarea actualei ordini economice bazată pe exploatarea statelor subdezvoltate, ci este necesar să se acționeze pentru înfăptuirea unei noi ordini economice internaționale bazată pe principii de egalitate și echitate care să asigure dezvoltarea armonioasă a tuturor statelor, mari, mici și mijlocii. De o recunoaștere unanimă se bucură activitatea deosebită a președintelui Nicolae Ceaușescu pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, sînt deosebit de apreciate inițiativele și propunerile R. S. României. Fiecare stat are dreptul la suveranitatea permanentă asupra resurselor și bogățiilor sale naturale, la acces la cuceririle științei și tehnicii contemporane. Fiecare stat are dreptul egal la dezvoltare conform propriilor sale opțiuni și necesități, fără nici un amestec din afară. Trăim o epocă de profunde mutații pe plan mondial, de afirmare tot mai puternică a idealurilor socialismului și progresului, a cauzei independenței și suveranității naționale. Rolul activ, mereu sporit al statelor mici și mijlocii se concretizează în domenii de mare însemnătate cum sînt dezvoltarea, edificarea unei noi ordini economice și politice internaționale, lichidarea colonialismului și a politicii de apartheid, înlăturarea din relațiile internaționale a politicii de dominație și dictat, colaborarea reciproc avantajoasă, dezarmarea generală, în primul rînd nucleară, apărarea păcii ș.a.²¹. Țările mici și mijlocii se manifestă cu vigoare în cadrul unor

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică educativă a partidului*, prezentată la plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 70.

²¹ S. Bondoc, *Exigența participării active a tuturor statelor la soluționarea problemelor majore ale vieții internaționale*, în „Lumea”, 32/1983, p. 4.

conferințe și organisme sub egida O.N.U. sau guvernamentale cum sînt conferințele Națiunilor Unite pentru comerț și dezvoltare (U.N.C.T.A.D.), organizații regionale, „grupul celor 77”, mișcarea de nealinieare ș.a. La prima Conferință pentru comerț și dezvoltare de la Geneva (15 martie—15 aprilie 1964) au participat 123 de state, majoritatea mici și mijlocii. Cu această ocazie s-a constituit „Grupul celor 77” la care participă și România. Scopul este armonizarea pozițiilor țărilor în curs de dezvoltare în cadrul organismelor și negocierilor internaționale guvernamentale, apărarea independenței și suveranității, favorizarea dezvoltării, a relațiilor economice echitabile ș.a. Cu cîteva excepții, „Grupul celor 77” este format din țări mici și mijlocii. La lucrările „Grupului” participă și patru țări europene: România, Iugoslavia, Malta și Cipru. Numărul statelor membre a crescut la 86 în 1967, 96 în 1971, 119 în prezent. La sesiunea a VI-a a U.N.C.T.A.D. de la Belgrad din iunie 1983, tovarășul Manea Mănescu, vice-președinte al Consiliului de stat al R. S. România, a prezentat din însărcinarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele R. S. România, poziția și propunerile României²², care dau expresie preocupării președintelui Nicolae Ceaușescu pentru abordarea într-un spirit nou, realist și soluționarea echitabilă prin cooperare, a complexelor probleme actuale din economia mondială, activității sale neobosite consacrate lichidării subdezvoltării și instaurării unei noi ordini economice internaționale. Este de reținut faptul că propunerile României și-au găsit un loc important în recomandările celei de a VI-a sesiuni U.N.C.T.A.D. Țările mici și mijlocii se manifestă plenar și în cadrul mișcării de nealinieare²³, unde reprezintă imensa majoritate a participanților. Mișcarea de nealinieare reprezintă o forță nouă apărută pe fondul vechiului echilibru stabilit după cel de-al doilea război mondial bazat pe blocuri militare, dar și în condițiile unor mari prefaceri revoluționare, a multiplicării centrelor de putere. Mișcarea de nealinieare militează pentru statornicirea unor relații noi, cu adevărat democrate între state, întărirea independenței și suveranității statelor membre, sprijinirea mișcărilor de eliberare națională, lichidarea colonialismului și neocolonialismului, a politicii imperialiste, asigurarea păcii și securității internaționale, trecerea la dezarmarea generală, edificarea unei noi ordini economice și politice internaționale²⁴. Țările nealiniat resping sistemul „bipolar”, sau gruparea în jurul altor centre de putere. În Declarația politică adoptată de a V-a Conferință la nivel înalt de la Colombo (16—19 august 1976) se spunea: „lumea bipolară, în care existau numai două centre importante ale puterii, a dispărut de mai bine de un deceniu și, de atunci, încercările de a crea o lume multipolară au eșuat, deoarece majoritatea statelor lumii se pronunță împotriva polarizării în jurul centrelor de putere și, de asemenea, respinge noțiunea de ordine internațională bazată pe blocuri, echilibru de forțe, sfere de influență, deoarece toate aceste noțiuni sînt incompatibile cu aspirațiile

²² „Scînteia”, 10 iunie 1983, p. 6.

²³ Mișcarea de nealinieare s-a constituit oficial la Conferința șefilor de stat sau guverne de la Belgrad (25 țări) în septembrie 1961. Au mai avut loc conferințe la nivel înalt la Cairo (octombrie 1964), Lusaka (septembrie 1970), Alger (septembrie 1976), Havana (septembrie 1979), Delhi (martie 1983).

²⁴ Gh. Sprințeroiu, *Mișcarea de nealinieare — important factor de progres în lumea contemporană*, „Lumea”, nr. 36/1983, p. 7.

la independență reală a statelor și cu democratizarea relațiilor internaționale”²⁵. Este important de menționat faptul că sesiunea specială a O.N.U. din 1978 pentru dezarmare a fost convocată din inițiativa șefilor statelor și guvernelor nealiniate întrunite la Colombo.

Ca o recunoaștere a rolului deosebit al R. S. România, al președintelui R. S. România în lupta pentru rezolvarea marilor probleme ale omenirii în spiritul cerințelor popoarelor, pentru o nouă ordine economică și politică internațională, pentru pace, țara noastră a fost solicitată să participe ca invitat la mișcarea de nealinie, deși România face parte din Tratatul de la Varșovia. România a primit oficial statut de țară invitată în mișcarea de nealinie la Conferința de la Colombo din 1976²⁶. Mișcarea de nealinie este alcătuită din 99 membri, 19 observatori și 20 invitați. Din Europa la mișcarea de nealinie participă ca membri, Iugoslavia, Cipru și Malta, ca invitați Austria, Elveția, Finlanda, Portugalia, România, San Marino, Spania, Suedia²⁷, deci numai state mici și mijlocii.

Cea de-a VII-a Conferință a șefilor de stat sau de guvern de la Delhi din martie 1983 a deschis, prin tematica abordată și hotărârile adoptate o nouă etapă în activitatea țărilor nealiniate. Au fost adoptate Declarația politică, Declarația economică, Mesajul către marile puteri, documente în care se exprimă cerința reluării cursului destinderii, a dialogului destinat să ducă la instaurarea unei noi ordini economice internaționale, a întăririi unității de acțiune a țărilor nealiniate. S-a cerut, de asemenea, să se adopte măsuri eficiente pentru înlăturarea urmărilor crizei economice asupra țărilor în curs de dezvoltare, amânarea rambursării și reducerea datoriilor externe ale acestor țări, respectarea cu strictețe a dreptului popoarelor la suveranitate, la hotărârea propriului destin ș.a.²⁸. România întreține relații apropiate cu imensa majoritate a țărilor nealiniate, colaborează pe plan economic, politic, cultural. Numai în perioada 1975—1982, președintele Nicolae Ceaușescu a efectuat 44 vizite oficiale în 35 țări nealiniate, iar șefi de state sau guvern din 32 țări nealiniate au efectuat 51 de vizite în România²⁹. Cu aceste prilejuri au fost semnate Declarații solemne comune, Declarații comune, Tratat de prietenie și colaborare. În documentele partidului nostru, în cuvântările tovarășului Nicolae Ceaușescu se evidențiază permanent dorința R. S. România de a întări continuu legăturile cu țările nealiniate, cu toate țările în curs de dezvoltare, ca o componentă majoră a politicii externe a R. S. România.

Țările mici și mijlocii din Europa au jucat, alături de marile puteri, un rol important în pregătirea și în încheierea cu succes a primei Conferințe europene pentru securitate și cooperare, la care au participat și S.U.A. și Canada. Ideea conferinței general europene a fost lansată la consfătuirea de la București a Consiliului Consultativ al organizației Tratatului de la Varșovia în luna iulie 1966. Îmbucurător este faptul că această idee a învins treptat opoziția și neîncrederea, iar la Helsinki s-a putut întruni pentru prima dată în Europa în perioada noiēm-

²⁵ Nicolae Călina, *Mișcarea de nealinie și democratizarea relațiilor internaționale*, în *Aspecte ale democratizării relațiilor internaționale...*, p. 125.

²⁶ Alexandru Cernatoni, *Sărbătorirea în R. S. România a „Zilei nealinierii”*, în *Revista română de studii internaționale*, nr. 3, 1982, p. 210—211.

²⁷ *Ibidem*, p. 212.

²⁸ „Scînteia”, 10 martie 1983, p. 6.

²⁹ Constantin Vlad, Nicolae Călina, *România și mișcarea țărilor nealiniate*, în *Revista de studii internaționale*, nr. 4/1983, p. 315.

brie 1972—iunie 1973 sesiunea pregătitoare a Conferinței europene pentru securitate și colaborare. În 1973 s-a ținut a doua fază a Conferinței (la Helsinki și Geneva) la nivelul miniștrilor de externe din 33 state europene, cărora li s-au alăturat S.U.A. și Canada. A treia fază a conferinței care a avut loc în perioada 30 iulie—1 august 1975, la nivelul șefilor de state sau guverne a dus la semnarea unor documente hotărâtoare pentru securitatea și colaborarea europeană. Țara noastră s-a manifestat ca un factor deosebit de activ la toate sesiunile Conferinței europene pentru securitate și colaborare, venind cu propuneri și sugestii în probleme esențiale³⁰.

La Conferința pentru securitate și cooperare în Europa s-au afirmat noi norme și modalități de purtare a negocierilor și luare a hotărârilor: participarea tuturor, regula discutării în afara alianțelor militare, organizarea pe baze democratice a lucrărilor, adoptarea prin consens a deciziilor³¹. *Actul final* adoptat de Conferința de la Helsinki reflecta, în acel moment, dorința tuturor statelor participante de a contribui la întărirea securității și cooperării în Europa, de a respecta și transpune în viață principiile stabilite, contribuind la adâncirea procesului destinderii. Tovarășul Nicolae Ceaușescu atrăgea, însă, atenția în cuvîntarea rostită la Berlin cu prilejul conferinței partidelor comuniste și muncitorești din Europa (29—30 iunie 1976) că nu s-au confirmat pînă atunci speranțele puse în documentele semnate la Helsinki, acțiunea pentru aplicarea lor trebuind a fi continuată³².

După conferința de la Helsinki s-a creat o anumită iluzie cu privire la faptul că destinderea ar fi fost deja consolidată, ceea ce a generat o atitudine de auto-liniștire și de slăbire a vigilenței față de acțiunile ostile păcii, securității și colaborării³³. „Se poate spune — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1977 — că, după cel de-al doilea război mondial, pentru prima dată asistăm la intensificarea puternică a luptei pentru o nouă reimpărțire a lumii, a zonelor de influență, pentru cîștigarea de noi poziții dominante de către diferite state și grupări de state. Fără îndoială, această luptă nu a încetat niciodată, ea constituind o trăsătură definitorie a epocii imperialiste. Dar se poate afirma că ea a intrat acum într-o etapă nouă, ducînd la ascuțirea extremă a contradicțiilor dintre diferite state și grupări de state, agravînd situația internațională și creînd pericole pentru noi conflicte și războaie”³⁴. Aprecierile partidului nostru au fost confirmate de evoluția negativă a situației internaționale în anii următori cînd au apărut noi stări conflictuale în Africa, s-a agravat situația din Orientul Mijlociu și Asia interioară, au apărut noi conflicte în Asia de sud-est, au sporit într-un ritm nemaîntîlnit cheltuielile militare ș.a. În 1982 din totalul

³⁰ V. Lipatti, *Un imperativ al edificării securității europene — stabilirea unui cadru permanent de colaborare multilaterală*, „Lumea”, nr. 22/1975, p. 19.

³¹ Romulus Neagu, *Securitatea europeană*, Editura politică, București, 1976, p. 102—125.

³² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Conferința de la Berlin a partidelor comuniste și muncitorești din 29 iunie 1976*, în *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. XIII, Editura politică, București, p. 205—206.

³³ Ion Datcu, *Securitatea europeană, coordonată majoră a asigurării păcii, destinderii și colaborării internaționale*, în „Revista română de studii internaționale”, nr. 3/1982, p. 144.

³⁴ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român 7—9 decembrie 1977*, Editura politică, București, 1977, p. 64.

de 550 miliarde dolari alocați scopurilor militare, 80% reveneau statelor care au semnat Actul final de la Helsinki. Este adevărat că printre acestea se găseau și cele două superputeri, dar și țările mici și mijlocii erau implicate din ce în ce mai mult în aberanta cursă a înarmărilor. În această cursă se antrenau și țările în curs de dezvoltare³⁵. Țările mici și mijlocii au depus eforturi stăruitoare pentru discutarea multilaterală, în cadrul organizat al O.N.U., a problemelor dezarmării generale, și în primul rînd a dezarmării nucleare și nu numai în cadrul tratativelor sovieto-americane. Prima sesiune specială a O.N.U. consacrată dezarmării a avut loc în vara anului 1978 și a evidențiat dorința arzătoare a țărilor mici și mijlocii de a se opri alunecarea omenirii spre prăpastia confruntării nucleare. În numele președintelui Nicolae Ceaușescu, delegația R. S. România a făcut propuneri realiste care porneau de la măsuri parțiale și tranzitorii pînă la dezarmarea generală. De altfel România a oferit și un exemplu concret prin reducerea bugetului militar în 1979 și 1980 și înghețarea cheltuielilor militare pînă în 1985 la nivelul anului 1982. Propunerile românești evidențiază strînsele legături care există între reducerea cheltuielilor militare și înlăturarea urmărilor crizei economice în înseși țările dezvoltate, posibilitățile reale pentru ajutorarea țărilor în curs de dezvoltare³⁶. A doua sesiune specială a Adunării Generale a O.N.U., consacrată dezarmării din iunie 1982, s-a desfășurat sub auspicii nefavorabile, lucrările sesiunii fiind dominate de lipsa de încredere dintre marile puteri și între acestea și țările mici și mijlocii³⁷. Propuneri care vizau oprirea cursei înarmărilor nu au fost acceptate sub motiv că acestea ar „îngheța” actualul raport de forțe în cadrul căruia una din părți se consideră în inferioritate³⁸. Nu se poate vorbi de contribuția țărilor mici și mijlocii în lupta pentru apărarea păcii fără a se evidenția uriașa mișcare populară care se desfășoară cu deosebită vigoare în întreaga lume. Amploarea mișcării, cerințele clar formulate pentru apărarea dreptului la viață al oamenilor trebuie să fie luate în considerare de toți conducătorii politici și militari, în primul rînd de cei care pot mînuși arma nucleară.

Situația internațională s-a agravat considerabil în urma amplasării de noi rachete nucleare americane în Europa, a întreruperii în noiembrie 1983 a convorbirilor sovieto-americane și a anunțării contramăsurilor pe care intenționează să le întreprindă Uniunea Sovietică. În zeci de luări de poziție oficiale factori de răspundere din țările mici și mijlocii au repetat faptul esențial că pacea lumii, securitatea europeană nu sînt numai probleme ale superputerilor, sau marilor puteri, ci ele interesează toate statele lumii, indiferent de mărime. A fost îmbucurătoare încheierea la Madrid în noiembrie 1983 a Reuniunii reprezentanților statelor participante la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa și adoptarea *Documentului*

³⁵ Repartizarea cheltuielilor militare în 1979 (procente din total): N.A.T.O. — 43%, S.U.A. — 24,7%. Tratatul de la Varșovia — 26,4%, U.R.S.S. — 23,7%. Alte țări industrializate — 5,4%. China — 9,9%. Lumea a treia — 15,3%. V. Anton Pelinka, *Neutralitatea permanentă și mișcarea de nealiniere*, în „Revista română de relații internaționale”, 1/1984, p. 29.

³⁶ C. Vlad, M. Nicolescu, V. Secăreș, D. Rusu, *Dezarmarea și unele probleme ale progresului contemporan*, în volumul *O lume în schimbare*, Editura politică, București, 1982, p. 308—315.

³⁷ Constantin Ene, *A doua sesiune specială a Adunării Generale a O.N.U. consacrată dezarmării. Cîteva considerații pe marginea lipsei de rezultate*, în „Revista română de studii internaționale”, nr. 6/1982, p. 436.

³⁸ *Ibidem*, p. 437.

final, însă securitatea și pacea popoarelor nu pot fi asigurate fără măsuri practice în domeniul limitării înarmărilor și a înlăturării dezarmării. În toate documentele partidului nostru, în cuvântările tovarășului Nicolae Ceaușescu se apreciază că problema vitală a vieții internaționale o reprezintă oprirea cursei înarmărilor, înlăturarea dezarmării și asigurarea păcii. În cuvântarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara C.C. al P.C.R. din 21—22 martie 1984 s-a prezentat un amplu program al României socialiste pentru asigurarea păcii care vizează oprirea amplasării rachetelor S.U.A. cu rază medie de acțiune în Europa și a contramăsurilor anunțate de U.R.S.S., începerea unor tratative directe dintre Pactul de la Varșovia și N.A.T.O. într-o serie de probleme privind reducerea înarmărilor, îmbunătățirea climatului vieții internaționale, reluarea negocierilor sovieto-americane de la Geneva, acord în cadrul negocierilor de la Viena, transformarea Balcanilor într-o zonă fără arme nucleare și baze militare străine, asigurarea succesului Conferinței pentru securitate, încredere și dezarmare de la Stockholm ș.a.³⁹. Aceleași idei generoase sînt dezvoltate și în Apelul Marii Adunări Naționale a R. S. România adresat Sovietului Suprem al U.R.S.S., Congresului S.U.A., parlamentelor din țările europene pe teritoriul cărora se amplasează rachete nucleare cu rază medie de acțiune, parlamentelor din celelalte țări europene și din Canada⁴⁰.

Un cuprinzător program pentru asigurarea păcii a fost formulat în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român⁴¹.

Am încercat să evidențiem rolul țărilor mici și mijlocii în viața internațională contemporană nu pentru a nega răspunderile care revin marilor puteri, contribuția pe care ele trebuie s-o aducă la rezolvarea marilor probleme ale omenirii contemporane, ci pentru a arăta că lumea s-a schimbat față de situația de acum trei-patru decenii, că relațiile internaționale tind să se democratizeze, că progresul, pacea nu mai sînt de mult un apanaj al unui cerc restrîns de puteri, ci dreptul și datoria tuturor.

³⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român*, 21—22 martie 1984, Editura politică, București, 1984.

⁴⁰ „Scînteia”, 25 martie 1984.

⁴¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1984, p. 72—79.